

VINDUS MELINDA

19. századi orosz kereszt Őcsény határából

A szekszárdi múzeum régésze, K. Tóth Gábor¹ 2020-ban a Tolna megyei Őcsény határában Pusztagyörke lelőhely műszeres terepbejárása során Túl a Duna-felső dülő területén egy ezüst kereszt alakú medált talált. A tárgy nem régészeti korú, a rajta található ötvösjegyek alapján készítése egyértelműen a 19. századra tehető.

A tárgy

A medál kis méretű (3,6×2,2×0,7 cm), felső részén kerek, utólag hozzáferrasztott függesztőfüllel (átmérő: 4,7 cm). Végei háromkaréjos kialakításúak.

Előlapján vésett díszítésű nyolcágú orosz ortodox keresztábrázolás látható, vagyis a függőleges szárát három, keresztirányú, vízszintes szár metszi: legfelül egy rövid, alatta egy hosszabb, míg az alsó egyharmad részén egy ferde. A vésett keresztet növényi ornamentika veszi körbe, melynek széle cikcakkbevéséssel vannak díszítve. Mind a kereszt, mind a növényi véset türkiz színű beágyazott zománccal van kitöltve. Hátoldalán, a kereszt függőleges szárának alján egy szent alakja látható, bal lábánál egy cirill betűs monogram, HЧ olvasható, alatta egy 84-es szám és egy hajó (1–2. kép).

1–2. kép. Az őcsényi orosz kereszt elő- és hátlapja
(Fotó: Retkes Tamás)

¹ Köszönet a tárgy publikálási lehetőségéért.

Az ortodox nyolcágú kereszt kialakulása

A kereszt a kereszténység legfőbb szimbóluma, számos jelentéstartalommal bír: maga Krisztus, a keresztre feszítés, a bűn és a halál feletti győzelem, az életfája, remény... Az évszázadok során többféle keresztípus és -ábrázolás jött létre. Névváltozatai között ismert a bizánci,² lábtámaszos (Suppedaneum) kereszt, sok esetben azonban egyszerűen szláv vagy ortodox keresztnek nevezik,³ mely félrevezető lehet, hisz a különböző szláv ortodox egyházak más és más keresztet használnak. A keresztút alatt Krisztus keresztje még négyágú volt, az evangélium szerint először „*keresztre feszítették*” (János 19,18), majd csak „*Pilátus írt egy feliratot és tette fel a keresztre*” (János 19,19).⁴ Ez a legfelső rövid vízszintes szár. Az alsó, ferde kereszttrúd, a megfeszített Krisztus suppedaneuma. A suppedaneum szó görög eredetű, jelentése maga a 'lábtámasz'. A térdben kissé meghajlított és enyhén oldalra fordított lábakat rögzítették a kereszthez, egy lábtartóra helyezve, a lábtőcsontok és lábközépcsontok átdöfésével. A szögelés során nem érintettek fontos ereket, így ez a korbácsolással ellentétben nem okozott nagyobb vérvesztést. Célja a szenvedések elnyújtása volt, hiszen a test így nemcsak a csuklókon függött, hanem a terhelés jórészt a lábakra hárult. Feltehetően ritkán használták, főként Krisztus idejében. Rendszerint inkább közvetlenül a cölöp elülső oldalához szegezték a lábakat.⁵ A későbbiekben a suppedaneum szó jelentése módosult, napjainkban a legfelső oltárlépcső síkját (az oltár előtti sík felületet), illetve az oltárok előtti dobogót nevezik így. A nyugati kereszténység képzőművészetében és a feszületeken – feltehetően a torinói lepel hatására – a 13. századtól Krisztus lábai alatt a három darab szög ábrázolása veszi át a suppedaneum helyét.⁶

Az orosz ortodox nyolcágú keresztteken a ferde kereszttrudat általában jobb élével felemelve, bal szélével leengedve ábrázolják (a keresztre feszített Úr képéhez viszonyítva). Az egyik magyarázat szerint ez az a lábzsámoly,⁷ melyen megfeszítésekor Krisztus lába nyugodott és a haláltusája során ferdült el. Más olvasat szerint az igazság mérlegére,⁸ vagyis a két, keresztre feszített latorra utal, akiket Krisztussal együtt feszítettek meg. A jobbik, Dizmász megbánta a halálát, és örökölte a Menynek Királyságát, míg a baloldali, Gesztász a Megváltót káromolta és a pokolban végezte.⁹

A lábzsámolyos kereszt megjelenik már az egyházatyák írásaiban. Tertullianus, Ireneusz, Jusztinus, Tours-i Gergely és mások említik ugyan, de a *sedile*, 'ülőke' kifejezést használják.¹⁰ Fokozatosan alakult ki a négyágú keresztből, melyekre régészeti leletek is utalnak.¹¹ A legkorábbi, ferde lábzsámolyos kereszt ábrázolását (az orosz keresztől eltérően felfelé) a 6. századtól ismerjük, a katolikusok és ortodoxok egyházszakadása előtről. Ekkor még csak freskókon, mozaikokon (Görögország, Szerbia), különböző művészeti alkotásokon jelent meg (3. kép). A 15. században már széles körben használták.

Ezt ideológiailag megerősítette Filofej (Philoteus) elmélete, miszerint „Moszkva a harmadik Róma”.¹² I. Justinianus császár VI. novellája alapján dolgozta ki az egyházi és a világi hatalom egységének elvét, amely egyúttal az egyház uralkodónak való alávetettségét, tőle való függőségét is jelentette.¹³ Az elmélet szerint Róma, majd Konstantinápoly után Moszkva felelősséget vállal a keresz-

² SEIBERT 2004, 169; BECKER 2000, 71.

³ CHWALKOWSKI 2016, 112.

⁴ Máté evangéliumában a katonák tették a feliratot a feje fölé: „*feliratot tettek a fejére, jelezve bűnösségét: Ez Jézus, a világ királya. zsidók*” (Mt 27,37).

⁵ EDWARDS – GABEL – HOSMER 1986, 1455.

⁶ SACHS – BADSTÜBNER – NEUMANN 1980, 103.

⁷ SEIBERT 2004, 169.

⁸ VERBÉNYI 2001, 100.

⁹ A két lator nevét Nicodemus evangéliuma, apokrif irat őrizte meg.

¹⁰ „*Sed nobis tota crux imputatur, cum antemna scilicet sua et cum illo sedilis excessu.*” Tertullianus: Ad Nationes 1.12.4. BORLEFFS 1929.

¹¹ BEAVER-BRICKEN ESPINOLA 1991, 36.

¹² Filofej (1465?–1542) pszkovi szerzetes. A „Moszkva a harmadik Róma”-konceptió állítólagos szerzője, amelynek téziseit Mihail Grigorjevics Munkhin jegyzőnek és III. Ivanovics Vaszilij nagyhercegnek írt leveleiben fejtette ki (1523–1524). ЕРЕМИИ 1945, 304–306.

¹³ HAMZA 2016.

3. kép. Hosziosz Lukasz-kolostor, Görögország, 11. század (Forrás: Sonia Halliday Photo Library [GR89-8-09], <http://www.soniahalliday.com/category-view3.php?pri=GR89-8-09.jpg>)

ténységért, legfőképp az ortodoxiáért. Ugyan az eszme nem tudott megélni, csak utópia maradt, de a 16. századtól a ferde lábzsámolyos keresztet a templomok kupoláin is elkezdték használni,¹⁴ majd katonai és állami szimbólumként (címer, zászló) jelent meg, végül az orosz kultúra jellegzetes elemévé vált.

Szent Panteleimon

A tárgy hátoldalán, a kereszt függőleges szárának alján egy szent alakja látható, bal kezében egy dobozzal, jobb kezében egy kanállal ábrázolva, mely ikonográfiaiban és az attribútumok alapján Gyógyító Panteleimonnal azonosítható. Szent Panteleimon vagy Pantaleon (?–305?) a kisázsiai Nikomédiában született.¹⁵ Édesapja pogány, édesanyja keresztény volt, ő maga egy gyermek feltámasztása miatt keresztelkedett meg. Orvoslást tanult, a szenvedőknek, betegeknek, szegényeknek és koldusoknak szentelte az életét, ingyen segítette az embereket. Gyógyításai révén hamar keresett lett, melyet pályatársai irigykedve néztek, ezért megvádolták, hogy keresztény foglyokat is gyógyított. A vádak nem tagadta meg, kereszténynek vallotta magát, azért kínzásoknak vetették alá és mártírhalált halt. Mind a nyugati, mind a keleti egyház egyaránt szentként tiszteli.

Ötvösjegyek

Az ötvöstárgyak azonosításában legfőbb segítségünkre a különböző ötvösjegyek lehetnek, melyek a 15. században váltak általánossá Európában, de a középkorban is ismerünk példát rá.¹⁶ Ezeket a jegyeket a fém felületébe nyomták ún. acélbélyeggel. Különböző jegyeket lehet elkülöníteni, mint a készítőre és annak személyi jogára utaló mesterjegyet, mely lehetett betű és ábra is, és a céhnek nyilván kellett tartania és állandóan ezt használnia; a származási jegyet vagy jelet, mely annak a

¹⁴ АНАШКЕВИЧ – ШЕЙДАЕВ 2006, 149.

¹⁵ Mai Izmit városa Törökországban.

¹⁶ Ld. KŐSZEGHY 1936; KŐSZEGHY-WINKLER 1911.

községnek vagy városnak volt a jele (címer, város kezdőbetű stb.), ahol a tárgy készült; finomsági jelet, mely „a fémtárgyakon rendszerint a nemesfémek más fémekkel ötvözött anyagából előállított tárgyak vizsgálata alapján történő jelzésre szolgált” (ábra vagy szám); vagy a céhmester minőségellenőrzésére szolgáló próbajelet.¹⁷ Az orosz ezüstitárgyak ötvösjeggyel való ellátását I. (Nagy) Péter cár rendelte el. 1700. február 13-án és 1713. december 13-án kelt rendeleteiben többféle minta (próba) bevezetésére is sor került. Eleinte évenkénti betű fémjeleket készítettek és próbamester

4. kép. Szent Panteleimon és az ötvösjegyek az öcsényi kereszt hátoldalán (Fotó: Retkes Tamás)

reket jelöltek ki a minták ellenőrzésére.¹⁸ Az ötvösjegyek a későbbi évek alatt mind formailag (téglalap, rombusz), mind írásmód szempontjából (kurzív, nyomtatott, monogram, teljes név) változtak, így használatuk bizonyos időközök is jelöl(het), de megfigyelhető, hogy egyes régebbi és újabb jegyek egyszerre is előfordulnak a tárgyakon.¹⁹

Az orosz ezüst használati tárgyak kialakítására erősen hatott az eklektika, főként a német és francia mintakincsek, hagyományok figyelhetőek meg. A híres európai mesterek (Augsburg, Párizs) által készített tárgyak igen népszerűek voltak, majd a 19. század második felében elindult ún. „szláv újjászületés” következtében viszatértek az ősi motívumokhoz²⁰ (4. kép).

Mesterjegy, ötvösmester

Panteleimon bal lábánál egy cirill betűs monogram, НЧ olvasható, mely készítőjére, Nyikolaj Csulkov Kapitonovicsra (Николай Чулков Капитонович) utal. Életéről nem sokat tudunk. Az 1800-as évek végén Kosztroma régió Krasznoje városában tevékenykedett ékszerész-ezüstművesként. Elsősorban keresztet, kegyérmeget, brossokat, gyűrűket, karkötőket készített. A munkájához használt alapanyagokat Moszkvából szerezte be és termékeit is ott érté-

kesítette. Évi jövedelme a 3000 rubelt nem haladta meg. 1896-ban a grandiózus Összoroszországi Művészeti és Ipari Kiállításon Nyizsnyij Novgorodban ezüstéremmel jutalmazták.²¹

Krasznoje Kosztroma városától 35 km-re, a Volga magaspartján helyezkedik el. Ékszeriparának kialakulására több elmélet is létezik, hangsúlyozva a betelepülőket (németek, novgorodiak) elsődleges szerepét, de mindegyik a 16. századra teszi. A területen végzett feltárásokból származó leletek (olvasztótégelyek, köszörűkövek) megerősítik a 16. századi kézművesek jelenlétét, de a kora és késő középkorból származó fémmegmunkálásra utaló tárgyi emlékek (gyűrűk, fülbevalók, karkötők, medálok) helyi kialakulásról és folyamatosságról tanúskodnak. A krasznojei mesterek olcsóbb, kevésbé kidolgozott ezüst és réz termékei elsősorban a helyi, „falusi” lakosságnak készültek, de írott

¹⁷ TÁRKÁNY-SZÜCS 1981.

¹⁸ ВИНКЛЕР 1892, 9.

¹⁹ ХÉЙНЭ ДЭТÁРИ 1954, 70–74.

²⁰ CORADESCHI 1994, 157–158.

²¹ ВОРОНЕЦКИЙ, 1896 30.

forrásokból ismert, hogy a gazdagabb városi kereskedők alkalmaztak tehetségesebb fémműveseket is. A 17. század végén, 18. század elején a fő termékek a női ékszerek és mandzsettagombok voltak, melyek többsége üveggel díszített ezüsből készült. A 18–19. század fordulóján a megmunkálások nagy részét kézi eszközökkel készítették, majd I. Péter uralkodása alatt céhek alakultak, melyek jogokat és jobb eszközöket biztosítottak, de egyben szigorú termékellenőrzést is végeztek. Krasznojé kisebb központtá vált, ahol ikonokat, keresztek és kis ezüst evőeszközöket is elkezdtek gyártani, melyek széles körben elterjedtek Oroszországban. A nagy kolostorok jó piacot jelentettek a krasznojéi mesterek számára. A nagykereskedők nyugat-európai ékszerminták alapján másolatokat rendeltek a helyi ötvösöktől, melyeket külföldiként adtak el szentpétervári és moszkvai üzletekben. Idővel azonban a megfelelő felszerelés hiánya és a munkamegosztás széleskörű alkalmazása a termékek minőségének erőteljes romlásához vezetett. A 19. század végén, 20. század elején ötvös-műves képzésekkel, műhelyek létrehozásával és új felszerelésekkel lendítették fel az iparágat, mely napjainkra virágzó ékszeripari központtá fejlődött Kosztromában.²²

84-es próba

A szent alatt fémjel látható, ovális keretben 84-es szám és egy hajó. A 84-es szám az orosz ezüst próbájának mikéntjére utal.²³ Használatának kezdete a 18. századra, a 19. század elejére tehető²⁴ és egészen 1927-ig, a metrikus rendszer bevezetéséig alkalmazták. Ez jelöli a tárgy fémfinomságát, vagyis igazolja, hogy készítésekor helyes arányban, 84 rész tiszta ezüsthöz 16 rész egyéb fémek kevertek (1 font fémre vonatkoztatva).²⁵ Rendszerint rezet használtak adalékként, de hozzáadtak nikkelt, alumíniumot, cinket és kadmiumot is. Minden fémadalék megváltoztatja az ötvözet színét, illetve fizikai és mechanikai tulajdonságait (keménység, rugalmasság, olvashatóság stb.). Ebből az ezüstötözetből ékszerek és kézműves termékek (cigarettatartó, ékszerdoboz, edények, evőeszközök) is nagy arányban készültek, annak ellenére, hogy viszonylag drágának számítottak.

Származási jel

A hajó Kosztroma régiójának, városának származási jegye, melyet a 19. század végétől alkalmaztak az ötvöstárgyak származási jelének.

Kosztroma Nyugat-Oroszországban, a Volga mellett helyezkedik el. A 12. században alapított város a 16. század második felétől nagymérvű kereskedelmi, iparos és művészeti központ lett, a 18. században pedig a textil vette át a fő tevékenységi irányvonalat.

A közelben fekvő Jaroszlavl városa szintén híres ezüstműves központ volt, a területi közelség ellenére azonban a díszítéseikben kevés a közös. A Kosztromában készült tárgyak formái ugyan hasonlóak a jaroszlavliahhoz, de díszítésük könnyedebb és elegánsabb, nem rendelkezik azzal a bonyolult eleganciával és erővel, amely a jaroszlavl mesteremberek termékeire jellemző. A 17. századi kosztromai ezüstművesek a novgorodi és a pszkovi mesterekhez hasonlóan a faragott díszű leveleket apró vonalakkal festették, amelyek a jól kirajzolódó lapos mintákon tarka árnyalatot kölcsönöznek. A kosztromai filigrán termékek díszítése többnyire vastag, sima vagy csavart spirális drótmintákra korlátozódik, kis filigrán körökkel teljesen kitöltött háttéren.

Kosztromának jelentős kereskedelmi kapcsolatai voltak Angliával, Hollandiával és Németországgal, melyek szintén nagy hatással voltak az ezüsstárgyak és ékszerek fejlődésére, így a 16–17. században a Kosztromában készült ezüsstárgyakon számos nyugat-európai művészet motívum megjelent, mint például öntött gótikus díszcsíkok, függőlegesen elrendezett „fésűkagylók”, kis lekerített dudorok, amelyek a német „szőlőserlegek” felületének vágására emlékeztetnek.

²² ЛЕОНИДОВНА 2018, 20–24.

²³ A fémek tisztaságának ellenőrzése szinte minden országban szokás volt más-más formában és jelekkel.

²⁴ Több, adat is forog a köztudatban: 1711, 1798.

²⁵ HÉJYNÉ DÉTÁRI 1954, 72.

A régiót sújtó, a 18. század közepén pusztító pestisnek és várostüzeknek köszönhetően az ékszművészet kevésbé tudott egyedi, helyi sajátosságokat kialakítani. Kosztroma városába ekkor főként Moszkvából érkeztek az ezüstitárgyak, melyek nagy hatással voltak az ötvösművészet fejlődésére. A sűrű, összetett minták gondos kidolgozása és a finom részletek különösen hangsúlyosak a 18. és 19. századi kosztromai mesterek munkáiban, amikor a dísz még laposabbá válik, de a 19. század első negyedéig rendületlenül megtartották a 16–17. századi ornamentika hagyományait. A 18. század végén és a 19. század első felében számos virágzó ezüstműves emelkedett ki Kosztroma régiójában.²⁶

Összefoglalás

A tanulmány elsődleges célja egy nem régészeti korú fémtárgy azonosítása az ötvösjegyek alapján. A Túl a Dunán dülő területén talált kereszt jó állapota révén értelmezhetőek ezek a jelek és meghatározható keletkezési ideje, helye és készítője, az 1800-as évek végén Krasznoje városában munkálkodó Nyikolaj Csulkov Kapitonovics.

Az Őcsény határában előkerült vallási medált viselője nyakában egy láncon hordhatta, mely az oroszországi Kosztroma régiójából nagy utat tett meg idáig. A 20. század elején kerülhetett a megtalálási helyére. Bár egykori tulajdonosát valószínűleg sosem tudjuk megfejtetni, feltételezhetően egy első világháborús orosz hadifogoly vagy egy második világháborús katona veszíthette el.

Az első világháborúban fogságba esett orosz katonákat országszerte több helyen háztájukba, földekre, mezőgazdasági munkára küldték a munkaerőhiány miatt fellépett mezőgazdasági termés-visszaesés megállítására. Tolna megye 1914 őszén belügyminiszteri rendelet alapján 6000 fő, főként orosz származású foglyot kapott a nagy-, majd később a kisebb birtokokon való munkálataikhoz.²⁷

Őcsényben a visszaemlékezések alapján az első világháborúban több családhoz is került hadifogoly. „(...) Olyan ugye nem volt, mint az első világháború idejéből meséltek. Akkor lehetett igényelni orosz hadifoglyokat a gazdaságokba. A nagyapám hat évig nem volt itthon. Szibériában, Tomszokban, Irkutszkban, Vorosevszkijben volt hadifogoly. Réz- és sóbányákban dolgoztak. Tehát ekkor a nagyanyám, egy orosz fogoly és apám művelték a földeket, aki tíz éves körül volt. Ők ketten csinálták a földeket, akkor kb. ötven hold volt. Nagyanyám ezt szokta emlegetni, hogy fel sem érte szinte apám az eke szarvát, aztán úgy szántott ő is párban az orosz szolgálóval. (...) Volt olyan például, a H.-éknál, hogy ott maradt egy orosz ember, nem ment haza, itt halt meg nálunk a 30-as években. Szinte családtag volt már náluk, magyarul is megtanult.”²⁸ A második világháborúban a falu határában levő Dobornyai-legelőt először a német,²⁹ majd az orosz hadsereg³⁰ is reptérnek használta.³¹

²⁶ <http://www.kostromag.ru/Kostroma/culture/jewellery/seventeen/index.aspx> (Letöltve: 2022.12.21.)

²⁷ PUSKÁS 1968, 151; *A hadifoglyok...* Tolnavármegye és Közérdek 1915. július 1. (XXV/XI. évf. 52. sz.) 2–3; *Oroszok aratnak Tolnában.* 1915. július 8. (XXV/XI. évf. 54. sz.) 1–2.

²⁸ Adatközlő: özv. Kurdi Pálné. CSAPAI 2011, 41–42.

²⁹ 1944 szeptemberében a légtéren át repülő B-17-es bombázók személyzete jelentette, hogy Őcsény és Decs határában német repteret azonosítottak. KOVÁCS 2006, 2.

³⁰ „1944. november 29-én jöttek be Őcsénybe az oroszok.” Adatközlő: özv. Kurdi Pálné. CSAPAI 2011, 41.

³¹ „A háború alatt a németek és az oroszok is reptérnek használták a legelőt.” Adatközlő: Andics János. CSAPAI 2011, 43.

IRODALOMJEGYZÉK

- АНАШКЕВИЧ – ШЕЙДАЕВ 2006
 АНАШКЕВИЧ, Марина Александровна – ШЕЙДАЕВ, Энвер, *Русский крест: символика православного надглавного креста*. Москва 2006. (ANASKEVICS, Marina Alekszandrovna – SEJDAJEV, Enver, *Russzkij kreszt; szimbolika pravosz-lavnogo nadglavnogo kreszta*. Moszkva 2006.)
- BEAVER-BRICKEN ESPINOLA 1991
 BEAVER-BRICKEN ESPINOLA, Vera, *The Technology and Conservation of the Kunz Collection*. In: *Russian Copper Icons and Crosses from the Kunz Collection: Castings of Faith*. Ed. Ahlborn, Richard Eighme – Beaver-Bricken Espinola, Vera. Washington 1991, 29–40.
- BECKER 2000
 BECKER, Udo, *The Continuum Encyclopedia of Symbols*. New York – London 2000.
- BORLEFFS 1929
 Quinti Septimi Florentis Tertulliani *Ad Nationes Libri Duo*. Ed. Borleffs, Janus Guilielmus Philippus. Leiden 1929.
- CHWALKOWSKI 2016
 CHWALKOWSKI, Farrin, *Symbols in Arts, Religion and Culture. The Soul of Nature*. Cambridge 2016.
- CORADESCHI 1994
 CORADESCHI, Sergio, *Az ezüst*. Budapest 1994.
- CSAPAI 2011
 CSAPAI János, *Az őcsényi parasztság a 20. század közepén (Az önálló paraszti gazdálkodástól a kollektivizálásig)*. Szakdolgozat, Pécsi Tudományegyetem. Kézirat. Pécs 2011. (Wosinsky Mór Megyei Múzeum Néprajzi adattár 968-2011.)
- EDWARDS – GABEL – HOSMER 1986
 EDWARDS, William D. – GABEL, Wesley J. – HOSMER, Floyd E., *On the Physical Death of Jesus Christ*. *The Journal of the American Medical Association* 255 (1986) 11. sz. 1455–1463. 10.1001/jama.255.11.1455
- ЕРЕМИН 1945
 ЕРЕМИН, И. П., *Старец Филофей*. В: *История русской литературы* 10 (1945) 304–306. (EREMIN, I. P., *Sztarec Filofej*. In: *Isztorija russzkoj literaturi* 10 [1945] 304–306.)
- HAMZA 2016
 HAMZA Gábor, *A „Harmadik Róma” (Tretij Rim) eszméje és Oroszország. Történeti áttekintés*. *Polgári Szemle* 12 (2006) 1–3. sz. 341–347.
- HÉJJNÉ DÉTÁRI 1954
 HÉJJNÉ DÉTÁRI Angéla, *Világi orosz ötvösmunkák a XVIII–XIX. századból*. In: *A magyar és orosz iparművészet történeti kapcsolatairól*. Szerk. Pogány Ö. Gábor. Budapest 1954, 70–108.
- KOVÁCS 2006
 KOVÁCS, Ottó, *Az őcsényi reptér története III*. *Őcsényi Hírmondó* 2006. április, 2.
- KŐSZEGHY 1936
 KŐSZEGHY Elemér, *Magyarországi ötvösjegyek a középkortól 1867-ig*. Budapest 1936.
- KŐSZEGHY-WINKLER 1911
 KŐSZEGHY-WINKLER Elemér, *Pozsonyi ötvösjegyek*. *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* V (1911) 157–161.

- ЛЕОНИДОВНА 2018
ЛЕОНИДОВНА, Зяблова Светлана, *Зарождение и развитие Красносельского ювелирного промысла во второй половине XVIII–конце XIX в.* В: Вестник Костромской государственной университет. Кострома 2018, 20–24. (LEONYIDOVNA, Zjablova Svetlana, *Zarozsdenyie i razvityie Krasznozszelszkiego juvelirnego promiszla vo vtoroj polovinye XVIII–konce XIX. vek.* In: Vesztnik Kosztromszkoj goszdarsztvennij universzitet. Kosztroma 2018, 20–24.)
- PUSKÁS 1968
PUSKÁS Attila, *A forradalom érése Tolna megyében az I. világháború alatt.* Tanulmányok Tolna megye történetéből I (1968) 139–190.
- SACHS – BADSTÜBNER – NEUMANN 1980
SACHS, Hannelore – BADSTÜBNER, Ernst – NEUMANN, Helga, *Christliche Ikonographie in Stichworten.* Leipzig 1980.
- SEIBERT 2004
A keresztény művészet lexikona. Szerk. Seibert Jutta. Budapest 2004.
- TÁRKÁNY-SZŰCS 1981
TÁRKÁNY-SZŰCS Ernő, *Ötvösjegy.* In: Magyar Néprajzi Lexikon. Negyedik kötet. Né–Sz. Főszerk. Ortutay Gyula. Budapest 1981, 142–143.
- VERBÉNYI 2001
Liturgikus lexikon. Szerk. Verbényi István. Budapest 2001.
- ВИНКЛЕР 1892
ВИНКЛЕР, Павел Павлович фон, *Монетное дело в России в царствование Петра Великого (1696–1725).* Санкт-Петербург 1892. (VINKLER, Pavel, Pavlovics fon, *Monetnoje gyelo v Rosszii v carsztvovanyie Petra Velikogo [1696–1725].* Szankt-Peterburg 1892.)
- ВОРОНЕЦКИЙ 1896
ВОРОНЕЦКИЙ, Александр Михайлович, *Всероссийской промышленной и художественной выставки 1896 г. в Нижнем Новгороде. XI.* Москва 1896, (VORONECKIJ, Alekszandr Mihajlovics, *Vszerosszijszkoj promislennoj i hudozsosztvennoj visztavki 1896. g. v. Nyizsnem Novgorod. XI.* Moszkva 1896.) (<https://viewer.rsl.ru/ru/rsl01003942677?page=1&rotate=0&theme=white> (Letöltve: 2022.12.17.)

Ein russischer Kreuz aus dem 19-ten Jahrhundert an der Gemeindegrenze von Öcsény

Gábor Tóth, Archäologe des Szekszarder Museums, fand im Jahre 2020 bei einer Grenzbesichtigung an der Gemeindegrenze von Öcsény im Komitat Tolna durch Mithilfe seines Instrumenten eine kreuzförmige Silbermedaille. Das Medaillenstück stammt nicht aus archäologischen Zeitperioden, laut seiner Schmiedearbeit wurde es eindeutig im 19-ten Jahrhundert gefertigt.

Die Medaille ist klein, ihre Endstücke sind dreinásig ausgestaltet. Auf der Vorderseite lässt sich ein achtarmiges graviertes russisch-orthodox Kreuzmotiv entnehmen, mit türkisfarbigem eingelassenen Email (Schmelz) ausgefüllt. An der Rückseite lässt sich die Figur eines Heiligen auf dem Unterteil des senkrechten Kreuzankers sehen, auf dem linken Bein ist ein Monogramm mit zyrillischen Buchstaben НЧ zu lesen, darunter eine Ziffer 84, welche die Silberprobe des Stückes bezeichnet und ein Schiffmotiv, was der Fertigungsort in der Region Kostroma (Russland) beweist.

Der Gestalter war Nyikolaj Csulkov Kapitonovics, der im 19-ten Jahrhundert in der Stadt Krasznoje (Region Kostroma) als Juwelier und Silberschmied arbeitete. In erster Linie fertigte er Kreuze, Skapuliere, Schmucknadel, Ringe und Armbänder. Er beschaffte das Grundmaterial zu seinen aus Moskau, wo er dann seine Fertigprodukte auch verkaufte.

